

არჩილ კობრიძე

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი

გიორგი ჩუბინაშვილი – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ხელოვნების კაბინეტის დამაარსებელი (მასალები)

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რამდენადმე სრული ისტორიის დაწერა ჯერ კიდევ მომავლის საქმეა. მოსაძებნია დიდძალი დოკუმენტური მასალა, რომლის ურთიერთშეჯერება-ანალიზის გზით აღდგება პირველი უმაღლესი სასწავლებლის საუკუნოვანი, თუმცა ერთობ რთული, წარსულის სურათი. თავდაპირველად უმჯობესია უნივერსიტეტის ისტორიის ცალკეული საკითხების დამუშავება, რაც ვერ მოხერხდება საჭირო წერილობითი მონაცემების გარეშე. ამიტომ, მთელი ძალისხმევა უნდა წარიმართოს დღემდე უცნობი საარქივო მასალის გამოვლენა-შესწავლისაკენ.

აკად. გ. ჩუბინაშვილის ცხოვრება-მოღვაწეობა მჭიდროდაა დაკავშირებული თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან, სადაც იგი თავად ივანე ჯავახიშვილმა მიიწვია. სახელოვანმა მეცნიერმა დიდი ამაგი დასდო ქართული ხელოვნებათმცოდნეობის სასწავლო-სამეცნიერო უჯრედის შექმნას უნივერსიტეტში. აღნიშნულის შესახებაა საუბარი ჩემ მიერ მოძიებულ იმ დოკუმენტებში, რომლებიც დაცულია საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალურ არქივში.

გამოვლენილი მასალებიდან, მართალია, პირველი არის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისადმი კავკასიის ისტორიულ-არქეოლოგიური ინსტიტუტის * [4, 6-27] სამეცნიერო საბჭოს წევრთა

* ამ ინსტიტუტის შესახებ იხილეთ: О. Жордания, Институт Истории, Археологии и Этнографии им. акад. И. А. Джавахишвили, издательство «мецниереба», Тбилиси, 1988, გვ. 6-27.

თანაგრძნობის წერილი ი. ყიფშიძის გარდაცვალების გამო და არ უკავშირდება უმაღლეს სასწავლებელში ხელოვნებათმცოდნეობის სამეცნიერო უჯრედის შექმნას, მაგრამ მაინც საჭიროდ მივიჩნიეთ მისი გამოქვეყნება, რადგან გვიჩვენებს მძიმე დღეებში უნივერსიტეტის მესვეურთადმი გამოვლენილ თანადგომას. ამ დოკუმენტით კიდევ უფრო გამდიდრდა ხელმომწერთა (ე. თაყაიშვილი, გ. ჩუბინაშვილი, დ. გორდევი) ბიოგრაფია, და, რაც მთავარია, იგი უცნობი დარჩა ი. ყიფშიძის „თხზულებათა“ გამომცემლებისათვის, რომლებმაც 2015 წელს დაბეჭდილ წიგნში საგანგებო ადგილი დაუთმეს უდროოდ გარდაცვლილი მეცნიერის ნეკროლოგს თუ ამ სახის სხვა მასალას [2, 693-725].

დოკუმენტებით ნათელია, გ. ჩუბინაშვილის ზრუნვა ხელოვნების კაბინეტისა და მასთან არსებული ფოტოგრაფიის კაბინეტის კეთილმოწყობისათვის. საარქივო მასალით დგინდება, რომ მეცნიერმა სხვადასხვა დროს ამ მიზნით სამჯერ მოითხოვა გარკვეული თანხა (2.000, 3.000, 8.000 მანეთი) მისი გამართული ფუნქციონირებისათვის (დოკუმენტი NN2, 3, 6). ენერგიულად იღწვოდა კაბინეტისათვის საჭირო ფართის მოძიებისათვის. უნივერსიტეტის (დღევანდელი I კორპუსი) მეორე სართულის სამხრეთ დერეფანში შეურჩევია ორი ოთახი, აღნიშნული უცნობებია შენობის ზედამხედველ ა. თვალჭრელიძისათვის, რომელსაც დაუკმაყოფილებია მისი თხოვნა და მცირედ შეუკეთებია კიდევ ისინი. ჩანს, გ. ჩუბინაშვილის აზრით, ეს ოთახები აკმაყოფილებდა იმ სტანდარტებს, რომელშიც უნდა გახსნილიყო ხელოვნების კაბინეტი, ამიტომ თხოვს უმაღლესი სასწავლებლის გამგეობას დაუბრუნდეს შერჩეული ოთახებიდან ერთი, რომელიც ჩატარებული რემონტის შემდეგ, დაუკავებია ერთ-ერთ პროფესორს, არ ერიდება იმას, რომ ოთახის დამკავებელი პროფესორი უნივერსიტეტის ერთ-ერთი ცნობილი ავტორიტეტი იყო (დოკუმენტი N5).

ხელოვნების კაბინეტის მოწყობა, ბუნებრივია, უკავშირდებოდა სამეცნიერო-პედაგოგიურ პროცესს, რომელიც გულისხმობს საჭირო, კონკრეტულ ფოტომასალას (ამჟამად აუდიო და ვიდეო მონაცემებსა). ჩანს, გ. ჩუბინაშვილს დასჭირდა ბაგრატის ტაძრის ნანგრევების სურათები, რომლის ალბომი ინახებოდა საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების ქუთაისის ორგანიზაციაში, მაგრამ აფიქრებდა ე. თაყაიშვილის პოზიცია, რომელიც დროებით სარგებლობაში არავისზე გასცემდა საზოგადოების კუთვნილებას. ამიტომ, მიმართავს უნივერსიტეტის გამგეობას – ქუთაისიდან უმაღ-

ლესი სასწავლებლის საჭიროებისათვის გამოითხოვონ არა მარტო ალბომი, არამედ მასში მოთავსებული სურათების ნეგატივები დიაპოზიტივების დასამზადებლად, რომელიც საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების ქუთაისის ორგანიზაციის თანხმობის შემთხვევაში, გარკვეული დროით, შეინახებოდა უნივერსიტეტის ფოტო კაბინეტში და მოთხოვნისთანავე დაუბრუნდებოდა პატრონს (დოკუმენტი N7). ვფიქრობთ, ამ განცხადებით მეცნიერი ცდილობს მის მიერ შექმნილ კაბინეტში თავი მოუყაროს ქართული ხელოვნებათმცოდნეობის შესწავლისათვის საჭირო მასალას და შესაძლებლობის შემთხვევაში უნივერსიტეტისათვის დაისაკუთროს კიდევ ისინი.

ხელოვნების კაბინეტთან დაკავშირებული გ. ჩუბინაშვილის ყოველი „განცხადება“ მიმართულია ამ სასწავლო-სამეცნიერო უჯრედის მუშაობის შემდგომი გაუმჯობესებისადმი. ჩვენ მიერ მოძიებულ ბოლო დოკუმენტით იგი კვლავდაკვლავ იღვწის ისეთი კაბინეტისათვის, რომელიც „ხელს შეუწყობს ხელოვნების მეცნიერების საფუძვლიანად შესწავლის საქმეს“ ორი მიმართულებით: 1. უზრუნველყოფს სწავლის საჭიროებას და 2. დახმარებას გაუნეცს მსმენელთ, რომელთაც „ჰსურთ დამოუკიდებლად იმუშაონ სპეციალურ დარგში“. განცხადებით დასტურდება, რომ აღძრულ საკითხებს ეხებოდა „წინა მოხსენება“-ც (თუმცა ჩვენ ვერ მივაგენით) და ორივეში ერთი და იგივე პრობლემებზე იყო საუბარი.

ახლა იმაზე, თუ რა საკითხებია დასმული აღნიშნულ განცხადებაში.

გ. ჩუბინაშვილის მართებული შენიშვნით „ხელოვნების შესასწავლად საჭიროა მასალები მხედველობითი გზით შეფასებისათვის“... ა) სურათები წიგნებში, ბ) ცალკე ფოტოსურათულად გადაღებული სურათები თუ ნახაზ-ნახატები, გ) „დიაპოზიტივები“, რათა „მსმენელებს საშუალება ჰქონდეთ, დამოუკიდებელი მუშაობა ნორმალურად აწარმოონ“, კერძოდ, კაბინეტში „უნდა მოიპოვებოდეს:

1. მეცნიერული მუშაობისათვის მუდმივი დამხმარე აპარატი (საძიებელი ძეგლებისა, წარწერებისა, ისტორიულ პირთა, ფოტოგრაფიებისა, წიგნებისა და სხვ.).

2. მუზეუმი ორიგინალური ნახატებისა, გრაფიურებისა, დასურათებული ხელნაწერებისა და ნივთებისა“.

ამ განცხადებაში სხვა, წინა „განცხადების“ მსგავსად (იხ. დოკუმენტი N4) მეცნიერი კვლავ დაჟინებით ითხოვს ერთი პირის აყვანას თანამშრომლად, რომელიც იმუშავებს მისი „მეთვალყურეობით

და ხელმძღვანელობით“, სასყიდელს (ჯამაგირს) კი მიიღებს „კაბინეტისათვის გადახდილი თანხიდან“, მსგავსად „უნივერსიტეტის წიგნსაცავში თავისუფალი მომუშავე პირებისა“.

ცნობილია, რომ ქართული უმაღლესი სასწავლებლის შენობაში ერთდროულად გახსნილი იყო სამი (საისტორიო-საეთნოგრაფიო, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და საეკლესიო) მუზეუმი. აღნიშნულის და უმთავრესად ფინანსურ-ორგანიზაციული საკითხების გამო გაჭირდა ხელოვნების კაბინეტის იმ სახით ფუნქციონირება, როგორც ეს მის შემქმნელს ჰქონდა ჩაფიქრებული. პრობლემა მოგვარდა მხოლოდ 1923 წელს, როდესაც ივ. ჯავახიშვილის მიერ კაბინეტს გადაეცა უნივერსიტეტში არსებული ეკლესიის ფართი, სადაც განლაგებულმა ხელოვნების კაბინეტმა საფუძველი ჩაუყარა ქართული ხელოვნების მუზეუმს [3, 84].

აღნიშნული დოკუმენტები ძლიერ მცირე ნაწილია იმ ვეებერთელა მასალისა, რომელიც ასახავს აკად. გ. ჩუბინაშვილის საქმიანობას თბილისის სახ. უნივერსიტეტში და რომელთაც თანდათან გამოვაქვეყნებთ.

N 1

1919 წლის მარტი – კავკასიის ისტორიულ-არქეოლოგიური ინსტიტუტის სამეცნიერო საკრებულოს წევრთა თანაგრძნობის წერილი ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს იოსებ ყიფშიძის გარდაცვალების გამო *

Въ Государственный Тифлисский Университетъ

Собрание ученых членовъ Кавказского историко-археологического института выражаетъ свое сочувствие Государственному Тифлисскому Университету по поводу смерти профессора Иосифа Алексевича Кипшидзе; эта безвременная утрата тяжела и чувствительна, какъ для университета, такъ равно и для Института, въ работах, которого покойный принималъ участие, совершивъ давшее богатые результаты путешествие въ Лазистанъ.

Заместитель директора, действительный членъ института: Е. Такайшвили

* წერილი დაწერილია ოფიციალურ ბლანკზე, რომლის ზემო, მარცხენა კუთხეში ვკითხულობთ: «Россійская Академія Наукъ. Кавказскій Историко-Археологическій Институтъ Тифлисъ».

Действительный членъ: Г. Н. Чубиновъ

Адъюнктъ: Дмитрий Гордъеву

საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28, ფურც. 206.

N 2

1919 წლის 5 ივლისი – პროფესორ გიორგი ჩუბინაშვილის განცხადება ტფილისის უნივერსიტეტის გამგეობას

გთხოვთ, ხელოვნებათა კაბინეტის მოსაწყობად მომცეთ ამ თავად ორი ათასი მანეთი.

გიორგი ჩუბინაშვილი

5. 07. 1919 წ.

საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28, ფურც. 55.

N 3

1919 წლის 3 ოქტომბერი – პროფ. გ. ჩუბინაშვილის განცხადება ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამგეობას

გთხოვთ, ხელოვნების კაბინეტის საჭიროებისათვის მომეცეს სამი ათასი (3000) მან., რომელიც მჭირდება წიგნების და ფოტოგრაფიების სასყიდლად.

გიორგი ჩუბინაშვილი

03. 10. 1919 წ.

საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28, ფურც. 68.

N 4

1919 წლის 17 ოქტომბერი – გიორგი ჩუბინაშვილის განცხადება ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამგეობას

ხელოვნების კაბინეტში მრავალგვარი სამუშაოა, უმთავრესად საკანცელარიო ხასიათისა, რომლისათვისაც საჭიროა მოწვეულ იქმნეს ვინმე გარეშე პირი. ამისათვის, ვსთხოვ გამგეობას, ნება დამართოს, რათა ასეთ პირს შრომის სასყიდლად მიეცეს იმ თანხიდან, რომელიც გადადებულია კაბინეტის საჭიროებისათვის.

გიორგი ჩუბინაშვილი

17. 10. 1919 წ.

საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28, ფურც. 63.

N 5

1919 წლის 14 ნოემბერი – პროფ. გიორგი ჩუბინაშვილის განცხადება სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამგეობას

ვინაიდან ნებადართულია ამ შემოდგომიდან თვითეულმა პროფესორმა აირჩიოს კაბინეტებისა და სხვათათვის საჭირო ოთახები უნივერსიტეტის შენობაში, მე ვუჩვენე შენობების ზედამხედველს ბ-ნ ანტონ თვალჭრელიძეს ** ორი თავისუფალი ოთახი მეორე სართულში, სამხრეთის დერეფანში *** ხელოვნების-მეცნიერების კაბინეტისათვის. თანახმად ჩემი თხოვნისა ის ორი ოთახი იყო შეკეთებულიც.

ახლა-კი, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ორი ოთახი ხელოვნების-მეცნიერების კაბინეტისათვის იყო მიცემული, პროფ. რაზმაძემ **** დაიპყრა მათგან ერთი ოთახი.

ამ განცხადებით გთხოვთ გამგეობას, რათა გაიცეს განკარგულება, მომეცეს მე ხელოვნების-მეცნიერების კაბინეტისათვის ზემო აღნიშნული ოთახი.

გიორგი ჩუბინაშვილი

14. 11. 1919 წ.

საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28, ფურც. 71.

N 6

1919 წლის 26 ნოემბერი – გიორგი ჩუბინაშვილის განცხადება ტფილისის უნივერსიტეტის გამგეობას

** ანტონ თვალჭრელიძე – თსუ შენობათა ზედამხედველი უნივერსიტეტის დაარსების დღიდან. სამსუხაროდ, მეტი მასალა მასალა ჯერჯერობით ვერ მოვიპოვეთ.

*** ასეა ტექსტში – ა. კ.

**** ანდრია რაზმაძე (1989. 30. VII – 1929 2. X) – დაიბ. სოფ. ჩხეინოში, სამტრედიის მუნიციპალიტეტი – თბილისი. დიდი ქართველი მათემატიკოსი. თსუ ერთ-ერთი დამაარსებელი. დაამთავრა ქუთაისის რეალური სასწავლებელი (1906). მოსკოვის უნივერსიტეტი (1919). 1914 დას. ევროპაში სამეცნიერო მივლინების დროს გერმანულ ჟურნალში (Mathematische Annalen) გამოაქვეყნა თავისი პირველი შრომა. იყო მოსკოვის უნივერსიტეტის პრივატ-დოცენტი (1917-1918), თსუ მათემატიკურ-საბუნებისმეტყველო ფაკ. პირველი დეკანი. საფუძველი ჩაუყარა ქართულ მათემატიკურ ტერმინოლოგიას. ასევე, იყო „ქართული სალიტერატურო ნორმების დამდგენი კომისიის წევრი“ (1920). მრავალი საერთაშორისო მათემატიკური ფორუმის მონაწილე. პარიზში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია (1925).

გთხოვთ, საფოტოგრაფიო კაბინეტის საჭიროებისათვის მომეცეს რვა ათასი (8000) მან., რომელიც ჭირდება ფოტოგრაფიის მასალათა სასყიდლად.

გ. ჩუბინაშვილი

26. 11. 1919 წ.

საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28, ფურც. 74.

N 7

1919 წლის 28 ნოემბერი – პროფ. გიორგი ჩუბინაშვილის განცხადება ტფილისის უნივერსიტეტის გამგეობას

საქართველოს არქიტექტურის ლექციების კითხვის დროს აუცილებლად საჭიროა გვექონდეს ფოტოგრაფიულ სურათები ბაგრატიის ტაძრის ნანგრევებისა. ამიტომ გთხოვთ, აღძრათ შუამდგომლობა ქუთაისის საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების წინაშე, რათა მან გამოუგზავნოს უნივერსიტეტს, ხელოვნების კაბინეტის საჭიროებისათვის, აღნიშნული ტაძრის სურათების ალბომი. ეთხოვოს აგრეთვე იმავე საზოგადოებას, რომ გადმოუგზავნოს უნივერსიტეტს, დიაპოზიტივების დასამზადებლად, აღნიშნული სურათების ნეგატივები, რომლებიც, თუ საზოგადოების გამგეობა თანახმა იქნება, უნივერსიტეტის საფოტოგრაფიო კაბინეტში იქმნება დაცული, ვიდრე პატრონი უკანვე არ მოითხოვს.

გიორგი ჩუბინაშვილი

28. 11. 1919 წ.

საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28, ფურც. 75.

N 8

1919 წლის 28 ნოემბერი – გიორგი ჩუბინაშვილის განცხადება ტფილისის უნივერსიტეტის გამგეობას

როგორც უკვე ნათქვამი მაქვს ჩემს წინა მოხსენებაში, საჭიროა შეიქმნეს უნივერსიტეტში ხელოვნების მეცნიერების კაბინეტი, რომელიც ხელს შეუწყობს ხელოვნების მეცნიერების საფუძვლიანად შესწავლის საქმეს. კაბინეტმა უნდა: 1) უზრუნველყოს სწავლების საჭიროება და 2) დახმარება გაუწიოს მსმენელთ, რომელთაც ჰსურთ დამოუკიდებლად იმუშაონ სპეციალურ დარგში.

ხელოვნების შესასწავლად საჭიროა მასალები მხედველობი-

თი გზით შეთვისებისათვის, ე. ი. საჭიროა ა) სურათები წიგნებში; ბ) ცალკე ფოტოგრაფიულად გადაღებული სურათები, თუ ნახაზ-ნახატები; გ) დიაპოზიტურები, რადგანც, ამას გარდა, კაბინეტი ისე იყოს მოწყობილი, რომ მსმენელთა საშუალება ჰქონდეთ დამოუკიდებელი მუშაობა ნორმალურად ანარმოონ.

მასში უნდა მოიპოვებოდეს:

1) მეცნიერული მუშაობისათვის მუდმივი დამხმარე აპარატი (საძიებელი ძეგლებისა, წარწერებისა, ისტორიულ პირთა, ფოტოგრაფიებისა, წიგნებისა და სხ.).

2) მუზეუმი ორიგინალური ნახატებისა, გრაფურებისა, დასურათებული ხელნაწერებისა და ნივთებისა.

ვინაიდან ასეთი კაბინეტის მოწყობისათვის ჯერ შესაფერისი პირობა არ არის, ჩემი მოხსენების ბოლოს მე მხოლოდ აღნიშნული მქონდა, რომ ზემო დასახელებული მიზნების ცოტაოდნად მაინც მისაღწევად საჭირო იყო ერთი პირის დაქირავება, რომელიც საკანცელარიო მუშაობას გასწევდა ჩემი მეთვალყურეობითა და ხელმძღვანელობითა. ეს შუამდგომლობა იმიტომ იყო ჩემ მიერ აღძრული, რომ სხვაფრივ მე არ შემიძლიან კაბინეტი ისე მოვანყო, რომ ცოტაოდნად მაინც შეეფერებოდეს დღევანდელ მდგომარეობას. ეხლა კვლავ ვითხოვ, რომ **ნება დამართოთ შემეძლოს ხელოვნების კაბინეტის მიმდინარე საქმეების გასაძლოლად დავიხმარო გარეშე პირი** ^{*****}, რომელსაც შრომისათვის სყიდელი ^{*****} უნდა მიეცეს კაბინეტისათვის გადაღებული თანხიდან, რადგანაც ასეთ მოწვეულ პირს მუდმივი სამუშაო ჯერჯერობით მაინც არ ექნება, ამიტომ იგი აყვანილი იქნება თავისუფალი ქირით და გასამრჯელო მიეცემა კაბინეტის მოსაწყობად ჩემ მიერ აღებული თანხიდან დაახლოვებით იმის კვალობაზე, როგორც იღებენ უნივერსიტეტის წიგნთ-საცავში თავისუფალი მომუშავე პირები.

გიორგი ჩუბინაშვილი

28. 11.1919 წ.

საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28, ფურც. 185, 186, 189.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ან. 1, საქ. 28.

^{*****} შავი შრიფტით გამოყოფილი ეს სიტყვები „განცხადებაში“ ხაზგასმულია – ა. კ.

^{*****} უნდა იყოს „სასყიდელი“ – ა. კ.

2. ი. ყიფშიძე, თხზულებანი, თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 2015.
3. ს. ჯორბენაძე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოკლე ისტორია, თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 1988.
4. О. Жордания, «Институт Истории, Археологии и Этнографии им. акад. И. А. Джавахишвили, издательство «мецниереба», Тбилиси, 1988.

Archil Kokhreidze

Doctor of History, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Ivane Javakhishvili Institute of History and Ethnology, senior scientist-researcher of the Department of Modern and Contemporary History

**Giorgi Chubinashvili – the Founder of Art Room
at Tbilisi State University (documents)**

Summary

Presented archived documents familiarize readers with Giorgi Chubinashvili's efforts in establishing, furnishing and equipping the Art Room within the Science and Pedagogical section at Tbilisi State University. These documents provide a clear proof of the scientist's hard work to find and secure a space for the room and ensure its proper functioning as well as his multiple attempts to seek out necessary funds from the university authorities.

Based on these records we become aware of Giorgi Chubinashvili's vision of how the Art Room at Science and Pedagogical section of Tbilisi State University should function at the initial stage.